

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Македонија
Университет имени Гоце Делчева, г. Штип,
Македония
Goce Delcev University in Stip,
Macedonia

Воронежский государственный университет
Россия
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Трета меѓународна научна конференција

Третья международная научная конференция

Third International Scientific Conference

ФИЛКО

FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЯ, КУЛЬТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

СБОРНИК СТАТЕЙ

CONFERENCE PROCEEDINGS

26-27 април 2018 / 26-27 апреля 2018 / 26-27 April 2018

Штип

Штип

Stip

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Македонија
Университет имени Гоце Делчева, г. Штип,
Македония
Goce Delcev University in Stip,
Macedonia

Воронежский государственный университет
Русия
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Трета меѓународна научна конференција

Третья международная научная конференция

Third International Scientific Conference

ФИЛКО

FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

26-27 април 2018 / 26-27 апреля 2018 / 26-27 April 2018
Штип Штип Stip

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

821(062)

811(062)

316.7(062)

37(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (3 ; 2018 ; Штип)

Филологија, култура и образование [Електронски извор] : зборник на трудови / Трета меѓународна научна конференција, 26-27 април 2018, Штип – Филологија, култура и образование : сборник статей / Третья международная научная конференция, 26-27 апреля 2018, Штип – Philology, culture and education : conference proceedings / Third International Scientific Conference, 26-27 April 2018, Štip. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев" – Универзитет имени Гоце Делчева – Štip : Goce Delcev University, 2018

Начин на пристап (URL): <http://j.ugd.edu.mk/index.php/fe>. - Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Текст во PDF формат, содржи 737 стр., табели, граф. прикази. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 27.12.2018. - Abstracts кон повеќето трудови. - Библиографија кон трудоите

ISBN 978-608-244-593-9

1. Насл. стл. насл.

а) Книжељност - Собори б) Јазици - Собори в) Култура - Собори г) Образование - Собори

COBISS.MK-ID 109270026

Технички секретар

Марица Тасевска

Ирина Аржанова

Главен и одговорен уредник

Драгана Кузмановска

Јазично уредување

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)

Марјана Розенфелд (руски јазик)

Биљана Иванова (англиски јазик)

Снежана Кирова (англиски јазик)

Татјана Уланска (англиски јазик)

Техничко уредување

Костадин Голаков

Марица Тасевска

Славе Димитров

Адреса на организацискиот комитет:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А

Пощ. факс 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронешки државен универзитет

Филолошки факултет

г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

Е-пошта: filko.conference@gmail.com

Веб-страница: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Драгана Кузмановска, Филологически факултет при УГД
Олга А. Берднџкова, Филологически факултет при ВГУ
Светлана Јакимовска, Филологически факултет при УГД
Татјана А. Тернова, Филологически факултет при ВГУ
Виолета Димова, Филологически факултет при УГД
Геннадий Ф. Ковалев, Филологически факултет при ВГУ
Костадин Голаков, Филологически факултет при УГД
Лариса В. Рыблчева, Филологически факултет при ВГУ

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Виолета Димова (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Драгана Кузмановска (Македонија)
Ева Герѓиевска (Македонија)
Мария Кусевска (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Татјана Стојановска-Иванова (Македонија)
Лариса В. Рыблчева (Росија)
Софја Заболотная (Росија)
Татјана А. Тернова (Росија)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Беларусь)
Јулиа Дончева (Болгарија)
Билјана Марич (Боснија и Херцеговина)
Душко Певуља (Боснија и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриелла Б. Клеин (Италија)
Ева Бартос (Полша)
Михал Ванке (Полша)
Мајкл Рокланд (США)
Даниела Костадинович (Србија)
Селена Станковиќ (Србија)
Тамара Валчиќ-Булич (Србија)
Ахмед Гюншен (Турција)
Наджати Демир (Турција)
Шерифе Сеџер Эрол Чал'шкан (Турција)
Карин Рукс-Брутен (Франција)
Ганван Тонтат (Франција)

Учениот секретарь
Марица Тасевска
Ирина Аржанова

Главниот редактор
Драгана Кузмановска

Јазикова редакција

Даница Атанасовска-Газарилова (македонски јазик)
Маријана Розенфелд (руски јазик)
Билјана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Улијанска (англиски јазик)

Техничко редактување

Костадин Голakov
Марица Тасевска
Славе Димитров

Адрес на организациониот комитет
Универзитет им. Гоце Делчева – Штип

Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
Почт. бр. 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронежскиот државен универзитет
Филолошки факултет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

Е-пошта: filko.conference@gmail.com
Веб-сајт: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>

EDITORIAL STAFF

Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD
Olga A. Berdnikova, Faculty of Philology, VGU
Svetlana Jakimovska, Faculty of Philology, UGD
Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU
Violeta Dimova, Faculty of Philology, UGD
Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU
Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD
Larisa V. Rybatheva, Faculty of Philology, VGU

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Daniela Koceva (Macedonia)
Dragana Kuzmanovska (Macedonia)
Eva Gjorgjievska (Macedonia)
Marija Kusevska (Macedonia)
Silvana Simoska (Macedonia)
Tatjana Stojanovska-Ivanova (Macedonia)
Violeta Dimova (Macedonia)
Larisa V. Rybatheva (Russia)
Sofya Zabolotnaya (Russia)
Tatyana A. Ternova (Russia)
Tatjana Atanasoska (Austria)
Oleg N. Fenchuk (Belarus)
Yulia Doncheva (Bulgaria)
Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)
Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)
Wolf Ochlies (Germany)
Wolfgang Motch (Germany)
Gabriella B. Klein (Italy)
Ewa Bartos (Poland)
Michal Wanke (Poland)
Danijela Kostadinovic (Serbia)
Selena Stankovic (Serbia)
Tamara Valchic-Bulic (Serbia)
Ahmed Gunshen (Turkey)
Necati Demir (Turkey)
Şerife Seher Erol Çalişkan
Karine Rouquet-Brutin (France)
That Thanh-Vân Ton (France)
Michael Rockland (USA)
Conference secretary
Marica Tasevska
Irina Arzhanova

Editor in Chief
Dragana Kuzmanovska

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Adili Bejar – CHALLENGES AND PERSPECTIVES OF INTERCULTURAL EDUCATION IN MACEDONIA	13
2. Angelovska Irena – MULTICULTURAL MUSIC EDUCATION- OPPORTUNITIES, ACHIEVEMENTS, IMPROVEMENTS	21
3. Асимонулос Панаџис – НЮАНСЫ НИЦШЕАНСКОГО НИГИЛИЗМА В ФЁДОРЕ ДОСТОЕВСКОМ: «ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ» И «БЕСЫ»	33
4. Балек Тијана – АКЦИОЛОШКИ ПОТЕНЦИЈАЛ ФРАЗЕМА С КОМПОНЕНТАМА НЕБО И ЗЕМЉА У РУСКОМ И СРПСКОМ ЛЕЗИКУ – КВАЛИФИКАЦИЈА ЉУДСКИХ ОСОБИНА И СИТУАЦИЈА	45
5. Бужаровска Елена – ПРИМАРНОСТА НА СЕМАНТИЧКИОТ ПРИОД ВО АНАЛИЗАТА НА ПЛАГОЛИТЕ	53
6. Величковска Родна – ЖЕТВАТА И ЖЕТВАРСКОТО ПЕЕЊЕ ВО МАКЕДОНИЈА И РУСИЈА (КУЛТУРНИ ПАРАЛЕЛИ).....	65
7. Веселиновска Снежана Ставрева – СТАВОВИТЕ И МИСЛЕЊАТА НА СТУДЕНТИТЕ ОД ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ ЗА СВОЛАТА ОСПОСОБЕНОСТ ЗА РЕАЛИЗИРАЊЕ НА НАСТАВАТА ПО ПРИРОДНИ НАУКИ	75
8. Гладышева Светлана Николаевна – БЕЛАЯ АРМИЯ В ПУБЛИЦИСТИКЕ А. И. КУПРИНА, И. С. ШМЕЛЕВА И Р. Б. ГУЛЯ	87
9. Голяков Костадин, Нинаш Емил – СТИЛОТ НА ПРЕВОДОТ НА ДРАМАТА НА А. П. ЧЕХОВ „ВИШНОВАТА ГРАДИНА“ ОД МАРИЈА НАЛИЧЕВСКА-СИДОРОВСКА.....	95
10. Грачева, Жазна – ПОХВАЛА, КОМПЛИМЕНТ И ЛЕСТЬ КАК РЕЧЕВОЙ АКТ (НА МАТЕРИАЛЕ ТВОРЧЕСТВА В. НАБЕКОВА)	103
11. Гркова Марија – УСВОЈУВАЊЕТО НА ПЕРФЕКТОТ ВО IX ОДДЕЛЕНИЕ ВО ШТИПСКО	109
12. Грујовска Сашка – ГРАМАТИЧКИ СРЕДСТВА ЗА ОЗНАЧУВАЊЕ ПРЕКАЖАНОСТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	119
13. Денкова Јованка – КЕРОЛОВСКАТА ФАНТАСТИКА НА ЈАН ЛАРИ	127
14. Денковска Милица – ПЛУВАЊЕТО КАКО ИСТРАЖУВАЊКИ КОНЦЕПТ ВО КНИЖЕВНИТЕ СТУДИИ.....	139
15. Деревская Евгения – ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ ВОРОНЕЖСКИХ ГОВОРОВ, ХАРАКТЕРИЗУЮЩИЕ ЧЕЛОВЕКА ПО ЕГО ОТНОШЕНИЮ К ТРУДУ (ЭТНОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)	149
16. Дегтева Ярославна – ЧУЖОЙ ВЗГЛЯД В РОМАНЕ «ИДИОТ» Ф. М. ДОСТОЕВСКОГО	155
17. Дамитријева-Горѓиевска Марија – ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАКТИКА. УЛОГАТА, СТАВОВИТЕ И ЗАДАЧИТЕ НА НАСТАВНИКОТ ВО НАСТАВНИОТ ПРОЦЕС	161

18. Димова Марија Горѓиева – (ИНТЕР)ТЕКСТУАЛНИ ТРАНСМИГРАЦИИ	169
19. Димев Драган, Крстев Марија – ПОТРЕБАТА ОД ПРЕВОДОТ ВО ГЛОБАЛИЗИРАНИОТ СВЕТ	179
20. Горѓиевска Ева – СЕМИОТИКАТА НА „ПРАШКИТЕ ГРОБИШТА“ ОД УМБЕРТО ЕКО	185
21. Erol Çalıtkan, Şerife Seher – AN EXAMPLE TO THEATRICAL VILLAGE PLAYS FROM THE BOLU REGION: HASAN PLAY	195
22. Žigic Vesna – SOCIAL NETWORKS AND EDUCATION OF THE BLIND AND VISUALLY IMPAIRED STUDENTS	203
23. Ivanovska Lela – THE ROLE OF METACOGNITIVE LISTENING STRATEGIES IN LEARNING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE	213
24. Jagneva Marija – LEXICAL PROCESSING: MODELS OF WORD RECOGNITION	221
25. Карапчкова-Чотировска Луси – ЕЛЕМЕНТИТЕ НА ТРАДИЦИЈАТА И МЕНТАЛИТЕТОТ ВО РАСКАЗОТ „СТАРИТЕ ДНИ“ ОД БОРА СТАНКОВИЌ	229
26. Кирова Снежана, Кузмановска Драгана, Иванова Биљана – ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СО БРОВИ ВО АНГЛИСКИОТ И ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	237
27. Kitapovska-Kimovska Sonja, Neshkovska Silvana – HANDLING OF CULTURE-SPECIFIC TERMS IN TRANSLATION	247
28. Ковачева Лидија – СИМБОЛИКАТА НА РОЗАТА ВО РИМСКИТЕ ПРАЗНИЦИ И ПОГРЕБНИТЕ ОБИЧАЈИ И ВО МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА ТРАДИЦИЈА	259
29. Kovacevic Maja – COMPOUNDS IN THE SERBIAN ENGINEERING DISCOURSE	267
30. Кожичкова Весна – КУЛТУРНИОТ И ЕТНИЧКИОТ ИДЕНТИТЕТ НА ЕГЕЈСКИТЕ МАКЕДОНЦИ ВРЗ ПРИМЕРИ ОД МАКЕДОНСКИОТ РОМАН	275
31. Косева Ана – A CROSS-CULTURAL STUDY OF COMPLAINT STRATEGIES BY MACEDONIAN AND AMERICAN HIGH-SCHOOL STUDENTS	287
32. Коцева Весна, Тодорова Марија – КРЕИРАЊЕ НА АКТИВНОСТИ СО СТРУКТУРИРАН ИНПУТ ВО РАМКИТЕ НА ПОУЧУВАЊЕТО ГРАМАТИКА СО ОБРАБОТКА НА ИНПУТ	293
33. Коцева Даниела, Мирастиева Снежана – РАЗВОЈОТ НА КУЛТУРАТА ПОД ВЛИЈАНИЕТО НА КОМУНИКАЦИОНИТЕ МЕДИУМИ	301
34. Кузмановска Драгана, Мрмреска Викторија – КОЛОВАЦИТЕ КАКО НЕИДИОМАТСКИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ ПРОСЛЕДЕНИ ПРЕКУ ПРИМЕРИ ОД ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	309
35. Кусевска Марија, Ивановска Биљана, Даскаловска Нина – УЛОГАТА НА ЕМПИРИСКИТЕ ИСТРАЖУВАЊА ЗА РАЗВИВАЊЕ ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА КАЈ ИЗУЧУВАЧИТЕ НА СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ	317
36. Kutchanoff Maksym W. – NON-ACADEMIC FORMS OF CONSTRUCTIVISM IN FOLK HISTORICAL IMAGINATIONS IN MACEDONIA AND SLOVENIA	325
37. Лашыгина Мария – СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКСИЧЕСКИХ СРЕДСТВ СОЗДАНИЯ ОТРИЦАТЕЛЬНОГО ИМИДЖА ПОЛИТИКА В РУССКИХ И СЕРБСКИХ ПЕЧАТНЫХ СМИ	333

38. Lab Meta – GAMES SERVING AS DIDACTIC TOOLS: ATTITUDES OF PROSPECTIVE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES	339
39. Леонтиќ Марија – ИДНО ВРЕМЕ ВО ТУРСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	349
40. Лесняк Наталья – ДЕ- И РЕМИФОЛОГИЗАЦИЈА ИСТОРИИ В ПЬЕСЕ М. УТАРОВА «ГОЛУБИ».....	361
41. Ljubicic Gordana – IS GRAMMAR-TRANSLATION METHOD REALLY DEAD	371
42. Ljubotenska Dragana – SOCIAL MEDIA AND THE LATEST TENDENCIES IN WORD FORMATION AMONG TEENAGERS	379
43. Марелова Даринка – ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА ПРЕВОДНА ЕКВИВАЛЕНТНОСТ МЕГУ СПЕЦИФИЧНИТЕ ГРАМАТИЧКИ ФЕНОМЕНИ ВО ГЕРМАНСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	385
44. Магдичева-Шопова Марија, Ѓешков Татјана, Јошески Душко – ФОРМАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ПРОФЕСИОНАЛНОТО РАБОТЕЊЕ	395
45. Мартиновска Вилета – ПРИДОНЕСОТ НА АКАДЕМИК ВЛАДИМИР МОШИН ЗА СЛОВЕНСКИТЕ РАКОПИСИ ВО МАКЕДОНИЈА	405
46. Мирасичева Снежана, Коцева Даниела – ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАКТИКА: НОВИ ИСТРАЖУВАЊА ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНАТА ПРАКТИКА	411
47. Митковска Лилјана – ИЗРАЗУВАЊЕ НА ДВОРЕШНА ПРИСВОЈНОСТ: МАКЕДОНСКИОТ НАСПРЕМА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК	419
48. Младеноски Ранко – ПОЕЗИЈАТА ВО РОМАНИТЕ НА ВЕНКО АНДОНОВСКИ	429
49. Morris Kevin – CHINESE CUBANS. TRANSNATIONAL ORIGINS AND REVOLUTIONARY INTEGRATION	439
50. Нагаша Ксенија – ДИАЛОГ М. КУНДЕРЫ И Ф.М. ДОСТОЕВСКОГО: К ВОПРОСУ О ПРЕСТУПЛЕНИИ И ЕГО МОТИВАХ	451
51. Николеско Делфина Јованова – КОРЕЛАЦИЈА, МОРФОЛОШКА АНАЛИЗА И ИНТЕРКУЛТУРНА КОМУНИКАЦИЈА МЕГУ ЗБОРУВАЊИТЕ НА СЛОВЕНСКИТЕ ЈАЗИЦИ	461
52. Николовска Вилета – СЕМАНТИЧКО-СИНТАКСИЧКИ ИМПЛИКАЦИИ НА ГЛАГОЛОТ ЧУВСТВУВА	469
53. Обухова Елена – ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ИМЕН СОБСТВЕННЫХ С РУССКОГО ЯЗЫКА НА МАКЕДОНСКИЙ ЯЗЫК НА ПРИМЕРЕ РОМАНА Д.ДАНИЛОВА «ОПИСАНИЕ ГОРОДА»	477
54. Овсенишкова Ксенија – РЕДАКТОРСКАЯ ПРАКТИКА В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ: ЦЕЛИ, ЗАДАЧИ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.	485
55. Павлова Ирена, Нваловска Биљана – ЗБОРООБРАЗУВАЧКИ ПРОЦЕСИ КАЈ ГЛАГОЛИТЕ ИЗВЕДЕНИ ОД СОПСТВЕНИ ИМИЊА ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	491
56. Panajotovic Arta – YIN-YANG DUALISM IN GETHENIAN BIOLOGY AND POLITICS IN URSULA K. LE GUIN'S THE LEFT HAND OF DARKNESS	499

57. Петреска Весна – ЖИВОТИНСКИОТ КОД ВО СВАДБЕНАТА ОБРЕДНОСТ: КУЛТУРНИ ПАРАЛЕЛИ МЕГУ МАКЕДОНИЈА И РУСИЈА	507
58. Петровска-Кузманова Катерина – НАРОДНА ДРАМА, МАКЕДОНСКО-РУСКИ ПАРАЛЕЛИ	515
59. Pop Zarijeva Natalija, Plev Krste – LADY CAROLINE LAMB AND LORD BYRON: GLENARVON - A VAMPIRE OR A WANDERING JEW	523
60. Продановска-Попоска Весна – ПРЕГЛЕД НА МАКЕДОНСКИОТ И АНГЛИСКИОТ ГЛАСОВЕН СИСТЕМ: ВЛИЈАНИЕТО НА МАЛЧИОТ ЈАЗИК ВО СОВЛАДУВАЊЕТО НА ПРАВИЛЕН ИЗГОВОР НА АНГЛИСКИ ЈАЗИК	529
61. Ристова-Митрајловска Милена – ЖАНРОТ ПОЛЕМИКА ВО ДОМАШНАТА И СВЕТСКАТА ЛИТЕРАТУРА	541
62. Рыбачева Лариса – ВЕРБАЛИЗАЦИЈА ЕМОЦИЈ В РУССКОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА	549
63. Сазарова Дарја – МЕСТО НАУЧНО-ПОПУЛЯРНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ЖИЗНИ СОВРЕМЕННЫХ ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ: ИТОГИ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ. РЕДАКТОРСКИЙ АСПЕКТ	555
64. Сидорова Елена, Швецова Ольга – МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В ШКОЛЕ И ВУЗЕ: ТОЧКИ СОПРИКОСНОВЕНИЯ, ПРОБЛЕМЫ, ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ	563
65. Симонова Светлана, Белоусов Арсений – К ПРОБЛЕМЕ ЭТИКО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО СИНТЕЗА В РУССКОЙ ФИЛОСОФИИ XX ВЕКА	571
66. Симова Силвана – „СВЕТОТ КАКО ПОЛЕ ЗА КУЛТУРЕН НАПРЕВАР МЕГУ НАРОДИТЕ“ – ТЕОРИСКИТЕ ПРЕМИСИ ЗА КУЛТУРАТА НА ГОЏЕ ДЕЛЧЕВ	581
67. Стојановски Игор – КОНКЛУЗИВОТ ВО БУГАРСКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК И ВО МАКЕДОНСКИТЕ ДИАЛЕКТИ	591
68. Stojanovska-Plevska Natasha - THE MACEDONIAN COMPONENT OF THE 1. INTERNATIONAL CORPUS OF LEARNER ENGLISH	597
69. Сулејмани Умит - ПРЕЧКИ ВО КОГНИТИВНОТО УЧЕЊЕ ОД АСПЕКТ НА НАСТАВНИЦИТЕ	603
70. Тантуровска Лидија – „ВАСИЛНА ПРЕКРАСНА“	613
71. Тасевска Марица, Миленинска Миленица - ЗАСТАПЕНОСТА НА ВЕШТИНАТА ЗБОРУВАЊЕ ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК	635
72. Тернова Татьяна – ПРОБЛЕМА НОВИЗНЫ В ЛИТЕРАТУРА АВАНГАРДА: РУССКИЙ ИМАЖИНИЗМ	643
73. Тихонова Ольга – ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ КРИМИНАЛЬНОГО ЖАНРА В СОВРЕМЕННЫХ ГЕРМАНО-СКАНДИНАВСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ И ТЕЛЕВИЗИОННОМ КИНО	651
74. Тодорова Марија, Коцева Весна – УСВОЛУВАЊЕ НА ТРЕТ ЈАЗИК (ЈЗ)	659
75. Trajchev Stefan, Trajchovska Marina – THE PLURILINGUALISM CONCEPT IN THE LEARNING OF THE SECOND FOREIGN LANGUAGE	665
76. Трешковска Софија – КАРНЕВАЛИСТИЧКОТО НАСПРОТИ ХУМАНИСТИЧКОТО ДОЖИВУВАЊЕ НА СВЕТОТ	673

КОНКЛУЗИВОТ ВО БУТАРСКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК И ВО МАКЕДОНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ

Игор Станојоски

Универзитет „Гоце Делчев“, igor.stanojoski@ugd.edu.mk

Апстракт: Бутарскиот литературен јазик располага со поголем спектар на форми и конструкции поврзани со категоријата евиденцијалност во споредба со македонскиот литературен јазик. Особено впечатливо во бутарскиот јазик е тоа што во рамките на индиректната евиденцијалност постои формална разлика помеѓу прекажаната и инференциската индиректна евиденцијалност, макар што таа разлика не е голема и не се однесува на сите лица, туку само на третото лице на единната и множината. Формите на инференциската евиденцијалност најчесто се нарекуваат *конклузивни форми*, односно *конклузив*. Слична појава регистрираме и на македонскиот дијалектен простор, во југоисточното наречје. Оваа појава не е доволно истражена во македонската лингвистика и не им е позната ниту на македонскиот литературен јазик ниту на западното наречје.

Клучни зборови: *евиденцијалност, конклузив, глагол, минато, перфект.*

Бутарскиот литературен јазик располага со поголем спектар на форми и конструкции поврзани со категоријата евиденцијалност во споредба со македонскиот литературен јазик, и тоа од две главни причини. Првата причина е поврзана со процесот на губење на свршената л-форма од несвршени глаголи и на имперфективниот аорист во македонскиот јазик. Втората причина се состои во постоењето повеќе глаголски конструкции за нијансирање на семантиката на индиректната евиденцијалност во бутарскиот јазик. Особено впечатливо во бутарскиот јазик е тоа што во рамките на индиректната евиденцијалност постои формална разлика помеѓу прекажаната и инференциската индиректна евиденцијалност, макар што таа разлика не е голема и не се однесува на сите лица, туку само на третото лице на единната и множината. Формите на инференциската евиденцијалност најчесто се нарекуваат *конклузивни форми*, односно *конклузив*.

Герциков „модусот на исказот“ (*модус на изјавувањето*), како што ја нарекува евиденцијалноста, го разгледува како четиричлена категорија. Четирите члена се следните форми/конструкции: 1) потврдни (*удостоверителни, конфирмативни*); 2) заклучни (*умозаклучителни, конклузивни*); 3) прекажани (*приказни*); 4) неверливи (*недоверливи, дубитатив*). Герциков ги распоредува четирите члена според признаците прекажаност и субјективност:

	четеше потврдна	четял е заклучна	четял прекажана	четял бил недоверлива
прекажаност	–	–	+	+
субјективност	–	+	–	+

(Гердашков 1984: 25)

Согласно со Бугарската лингвистичка традиција, ниту една од овие форми не е форма на перфектот, туку сите четири се форми на имперфектот. Според честотата на употребата, на прво место е конфирмативната форма *четеше*, која одговара на македонскиот имперфект *читашаа*. На второ место по честота е формата *четял*, која соодветствува на македонското минато неопределено време: *читал*, во употребата за прекажување на информација добиена „од втора рака“. На трето место по честотата на употреба во бугарскиот стандарден јазик е формата *четял е*, со конклузивно значење, и на последно, четврто место е дубитативната конструкција *четял бил*. И на конклузивното *четял е* и на дубитативното *четял бил* во стандардниот македонски јазик им соодветствува истата форма што се употребува и за прекажување (и за временска неопределеност, дистанцираност): *читал*.

Четеше и *четял* се разликуваат според признакот 'прекажаност', односно директна наспрема индиректна евиденцијалност. Според признакот 'прекажаност', маркирани се формите *четял* и *четял бил*. Овие две форми меѓусебно се разликуваат според ставот на зборуваачот, кој во случајот *четял бил* наедно изразува неверување во содржината што ја прекажува.

Во овој дел ќе нè интересира разликата помеѓу прекажаната форма *четял* и конклузивната форма *четял е*. Според Гершков, овие две форми се разликуваат според двата признака. Формата со помошниот глагол не е наменета за прекажување, туку за искажување на субјективната проценка или претпоставка на зборуваачот. Од друга страна, прекажаната форма *четял*, Гершков ја оценува како немаркирана според признакот 'субјективност', односно како објективно и неутрално прекажување на информацијата добиена од втора рака, без да се заземе сопствен став.

Разликата меѓу прекажаната и конклузивната форма во бугарскиот јазик се задржала (или, поскоро, се создала) само во третото лице на единната и множината. Истата разлика е присутна и кај свршената л-форма, односно кај „прекажаниот аорист“ (согласно со бугарската лингвистичка традиција): *чел е* наспрема *чел*. Формата *чел е*, на „конклузивниот аорист“, е хомонимна со формата на перфектот. Согласно со македонската лингвистичка традиција,

формите *чамал е* и *чал е* се полни форми на перфектот, а формите *чамал* и *чал* се кратки форми на перфектот, па ќе претпочитаеме да ги нарекуваме така.

Во дијалектологијата на македонскиот јазик е познато дека полната форма на перфектот е позната на широк ареал во југоисточното наречје, додека помошниот глагол е изгубен во целото западно наречје. Оваа разлика се наведува како една од најважните разлики меѓу овие две наречја. Во *Дијалектите на македонскиот јазик*, том 1, од Божидар Видоески во списокот на спецификите на југоисточното наречје се наведува: „во нив сè уште се пазат, иако не доследно, помошниот глагол во 3 лице во перфектот“ (Видоески 1998: 73). Всушност, во југоисточното наречје на македонскиот јазик доследно се пазат и формите со и формите без помошниот глагол во третото лице на единната и множната на минатото неопределено време.

Во дијалектолошките истражувања на источномакедонските дијалекти најчесто се споменува само чувањето на помошниот глагол, а многу ретко се споменува коегзистирањето на полниот и краткиот перфект, а уште поретко нивната специјализирана употреба. Гајдова забележува: „Што се однесува до функциите на полниот перфект, не може да се забележи некоја општа карактеристика која би ги одвоила овие форми како посебно специјализирани за определени функции, како што е случај со бугарскиот во кој со полниот перфект се искажуваат исклучиво непрекажани дејства, додека кај сите прекажани времиња помошниот глагол *сум* во третото лице се испушта“ (Гајдова 2002: 88-89). Спротивно на ваквата констатација на Гајдова, моето теренско истражување на говорите во источна Македонија покажа специјализирана употреба на полниот и краткиот перфект. На пример, во штипскиот говор полната форма на перфектот се употребува во старото перфектно значење за временска неопределеност (сп. *Сум'она н'икогаш н'е е б'ила у Пр'ага*), со конклузивно значење (сп. *Нема го да д'ојде, с'игурно е засн'ал*), и преовладува кај дубитативното (недоверливото) значење (сп. *Јакоа излез'е, 'она ч'иташе. – Е д'а бе, чит'ала е*). Кратката форма на перфектот се употребува за прекажување, како и со адмиративно значење: сп. *Мн'осу б'ил гол'ем 'он бе. – во ситуација кога зборуваачот самиот го набљудува детето, и: Мн'осу е б'ил гол'ем 'он бе. – кога зборуваачот не го набљудува детето, туку изведува заклучок врз основа на добиени информации, на пример за тежината на детето.*

Ќе го разгледаме следното сценарио: детето си дошѓа од училиште со модрина или рана во пределот на лицето. На мајка си ѝ вели: „Падн'а.“ Потоа од работа се враќа таткото. Мајката му вели: „Падн'ал у шк'олото.“ Таткото ја гледа повредата и вели: „Не е падн'ал, степ'ал се е. Лаже те.“ Мајката употребувајќи го краткиот перфект, едноставно ја прекажува информацијата добиена од синот, а овде содржана во репликата *Падн'а*. Таткото таа информација не ја прифаќа како точна и преку употреба на полниот перфект ја изнесува својата непроверена верзија. Убеденоста на оној што ги употребува формите на полниот перфект со конклузивно значење, може да варира од речиси стонастотна убеденост, па до несигурна претпоставка. Во секој случај, овде не доминира желбата да се изговори претпоставка, туку тврдење базирано на сопственото логичко расудување. Зборуваачот дури и кога не е убеден, самата

форма на полниот перфект му овозможува да одглуми убеденост. Така, на пример, во погорното сценарио, таткото може да е навистина убеден врз основа на природата на повредата, карактерот на синот, минатите искуства, говорот на телото на синот (ако бил присутен) во мигот кога мајката ја прекажала информацијата. Но, исто така, таткото може и воопшто да не е убеден, туку да ја употреби конклузивната форма на перфект само за да ја провери реакцијата на синот (како блеф): ќе почне ли да се бунтува, ќе се исплаши ли, ќе се вирви и сл.

Првото и второто лице на единната и множината немаат посебни форми за изразување на конклузивното значење, кои би се разликувале од формите што изразуваат прекажување.

Во западното наречје не се употребуваат полните форми на минатото неопределено време во третото лице. Во одредени говори во југозападна Македонија имам регистрирано конклузивно значење на перфектот со *има* како помошен глагол (перфект II), многу слично на она во источните говори и во бугарскиот јазик. Не ми се познати испирни истражувања на оваа тема, но спорадично се среќава, на пример, кај Фридман: „Всушност, може да се употребува перфектот со *има* со такви минати определени прилози, но тогаш формата престанува да биде индикативна а станува модална, на пр. *„Тој го има направено тоа во еден часот* го има истото значење како *Тој го направил тоа во еден часот ечера* – т.е. говорителот претпоставува дека дејството се свршило“ (2011: 15).

Конклузивната употреба на *има*-перфектот ќе се обидам да ја поткрепам со анализа на неколку примери од западното наречје.

Пример 1: „Што сторив барање и не го најдов грнето. Си мислам дека некој *има* влезено. Ни го *имаат* украдено грнето.“

Пример 2: лице А: „Го загубив кесето денеска на пазар.“ Лице Б: „Да не ти го *има* украдено некој?“

Пример 3: А: „Пеце го загубил кесето денеска на пазар.“ Б: „Му го *имаат* украдено.“

Употребата на перфект II во реченицата *Му го имаат украдено* има конклузивно значење, зборуваачот изнесува лична претпоставка. Истиот овој пример во штипскиот говор би гласел вака: А: „Пеце го *изгубил* кесето денеска на пазаро.“ Б: „Украд'еле са му го.“ – *украд'але* са е полн перфект со конклузивно значење.

Во погорните контексти конструкцијата на перфект II во западните дијалекти не е употребена со нејзиното основно значење на статична резултативност, туку поскоро во значење на субјективен став, претпоставка, логичен заклучок.

Притоа, конклузивната употреба на перфект II не ги истиснала другите негови значења и употреби. Причините за употребата на перфект II со конклузивно значење треба да се бараат во когзистирањето на двата перфекта (перфект I и перфект II). Во лингвистиката е познато дека долготрајната употреба на синонимни јазични единици постепено предизвикува нивна специјализација кон поединечни значења и употреби. Така, може да се

претпостави дека покрај разликата во употребата на перфект I за прекажување, на перфект II за статична (сегашна) резултативност, во овие говори можело да се појави и конклузивното значење и тоа да му се додели на семантички помалку оптоварениот перфект II. Сепак, ова се само почетни согледби, кои не се потпираат на темелни истражувања на проблемот.

Евентуалните истражувања на оваа тема би требало да одговорат на прашањата за причините, честотата и регуларноста на употребата на перфектот II со конклузивно значење, степенот на граматикализираноста на појавата, како и аралната распространетост на оваа појава. Ваквите истражувања ќе имаат задача да изнајдат методи за изделување и разликување на перфектот II со конклузивно значење од другите употреби и значења. Оваа задача ќе биде многу потешка во споредба со детектирањето на конклузивот во источните дијалекти, со оглед на формалното неразликување.

Конклузивот во бугарскиот јазик и во југоисточното наречје на македонскиот јазик најверојатно се има развиено во процесот на губењето на помошниот глагол во третото лице. Во западното наречје на македонскиот јазик тој се изгубил порано и целосно, без да остави трага. Самата *л*-форма се покажала доволен показател на лицето, а помошниот глагол се заменил со нулова морфема. Во југоисточното наречје на македонскиот јазик и во бугарскиот јазик помошниот глагол во третото лице бил зафатен од процесот на губење подоцна и тој процес останал недовршен до денес. Во самиот процес на губењето, меѓу полниот и краткиот перфект се појавила можноста за смисловно разликување и таа можност била искористена на тој начин што краткиот перфект станал носител на прекажаното и адмиративното значење, а полниот перфект – на старото перфектно и на конклузивното значење.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА:

Видоески, Б. 1998 – Дијалектите на македонскиот јазик. Том I. Скопје: МАНУ.

Гајдова, У. 2002 – Темпоралната карактеристика на финитните глаголки конструкции во југоисточните македонски говори. Скопје: Институт за македонски јазик.

Герджиков, Г. 1984 – Пренесувањето на глаголната дејствие в българския език. Софија, 1984.

Грамматика на съвременния български книжовен език, Том II, Морфология. 1983 – Главна редакција: Димитър Талев, Стоян Стоянов, Константин Попов. Софија: Издателство на българската академия на науките, 1983.

Фрацман, В. 2011. Македонистички студии / Виктор А. Фрацман. – Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 2011. – 236 стр.